

• ՍԻՍՏՈՆՅԱՆ ՄԱՐԹԱ
(1774)
ՍՈՂՐԱՐ ՍԵՓԵՀՐՈՒ ՊՈՆՁԻԱՆ

Իյրանի ժամանակակից պոեզիայի ակնառու ներկայացուցիչներից է Սոհրուբ Սևփեհրին (1928-1980թթ.)։ Ով իր կենդանության օրոք արդեն ճանաչված էր և՛ որպես նկարիչ, և՛ որպես բանաստեղծ։

Սոհրաբի մեջ սերը նկարչության և պոեզիայի հանդեպ ձևավորվում էր գուգահեռաբար։ Թեհրանի համալսարանի Գեղեցիկ արվեստների ֆակուլտետում սովորելու տարիներին նա հարեց ժամանակակից արվեստի ուղղությանը՝ իմպրեսիոնիզմին՝ իր նկարչության մեջ և Նոր պոեզիային՝ իր պոեզիայում։ Հրապուրվելով ժամանակակից պարսից պոեզիայի հիմնադրի՝ Նիմա Բուշիջի առաջատար ջանքերով, նա շուտով հրաժարվեց հին ոճի տաղաչավորությունից, որը կիրառում էր իր ծննդավայրում՝ Քաշանում։

Սեփեհրու բանաստեղծությունները չեն արտացոլում կոնկրետ որևէ ժամանակաշրջան։ Սեփեհրին երբեք չներքաշվեց քաղաքականության մեջ։ Այդ է պատճառը, որ նա քննադատվեց և թերագնահատվեց իր ժամանակի շատ երիտասարդ բանաստեղծների՝ կողմից, ովքեր նրան մեղադրում էին իր շրջապատում սոցիալ-քաղաքական պարագաներին շատ քիչ ուշադրություն դարձնելու համար։ Իրանցի գրականագետ Ռ. Լաբաֆենին այսպես արտահայտվեց մի հարցազրույցի ժամանակ. «Ժամանակին իմ «Ոսկին պղնձի մեջ» աշխատությունում Սոհրաբի մասին մի հոդված էի գրել։ Կարծիքս այն էր, որ այնպիսի մի ժամանակաշրջանում բանաստեղծը պետք է լիզտ կյանքի խրամատներում ապրի։ Իսկ Սեփեհրու պոեզիան այդպիսի տեղում հնարավոր չէր հաստատել։ Բնական է, որ ես այսօր այդպես չեմ մտածում։ Այսօր ես գգում եմ, որ բանաստեղծը չպետք է միայն ինչ-որ հատուկ ժամանակաշրջանի համար բանաստեղծություն գրի։ Նա պետք է կարողանա այլ ժամանակաշրջանների համար էլ իր բանաստեղծությունը կենդանի պահել։ Բանաստեղծը պետք է այնքան պաշար ունենա, որ գրի բոլոր հասարակությունների համար»²։

Այնուամենայնիվ, Մեփեհրու պոեզիայի ոճը հիացնում է նրա քնթերցողներին, քանի որ այն արտահայտում է անմոլություն, գոյեցկություն, ազատություն, մաքրություն, սեր և հավատ:

Մեփեհրին բանաստեղծական լսալայնը իջավ 1950-1953թթ. Իրանում մտքի ազգայնագիտական շարժման տարիներին Իրանը գտնվում էր Մոհամմադ Ռեզա Շահի Փահլավիի բռնապետության ներքո: Բրիտանական կառավարությունը ԱՄՆ-ի հետ մրցակցում էր տարածաշրջանում սովորի մեծ ազդեցություն ձևառնելու համար: Այդ ժամանակաշրջանի բարձրագույն կետը պետք է լիներ 1953թ. օգոստոսի 19-ի հեղաշրջումը, սլավոֆոբադ Մոհամմադ Մոսսադեհին վարչապետի պաշտոնից հեռացնելու համար: Մոսսադեհի կառավարության տապալումից հետո շահը վերադարձավ իշխանության: Երկրում դաժան հաշվեհարդարներ տեղի ունեցան դեմոկրատական շարժման մասնակիցների նկատմամբ¹:

Շատ արվեստագետներ և բանաստեղծներ արտահայտեցին իրենց զգացումներն Իրանի չլուծված շահի և նրա բռնատիրության հանդեպ: Այդ շրջանում պարսից պոեզիայի ամենաբնորոշ գիծը հռետեսությունն էր⁴: Պոետներն իրենց բանաստեղծություններում կիրառում էին այնպիսի խորհրդանիշներ, ինչպիսիք են՝ խավար, գիշեր, միայնակություն, ցուրտ, լռություն, բռնություն, հույսերի խորտակում, բանտարկություն և այլն:

Մեփեհրու բանաստեղծությունների առաջին ժողովածուն՝ «Դույնի մահը» (Մարգե լանգ) վերնագրով, լույս տեսավ 1951թ.: Պոետը հաճախ է կիրառել խավար և գիշեր բառերը: Թվում է՝ ամեն ինչ կորցրել է իր գույնը խավարի ու մահի դեմ և յուրաքանչյուր գույն վերածվել է տազնապալից վշտի: Միստիկ և փիլիսոփայական գաղափարներ այս ժողովածուում դեռևս չեն զարգացվել: Հուսահատությունն ու վախը շատ հստակ են արտահայտվել ժողովածուում: Երիտասարդ բանաստեղծը ականատես լինելով աշխարհում իշխող չարին՝ առաջն կարողանում է միայն մի անտեսանելի պատ կառուցել, որպեսզի չտեսնի նվաստը, անարգը:

«Ամուր ու հաստատում մի պատ կառուցեցի շուրջս...

Որ ծածկի հալսաքիցս այն ամենն, ինչն աչքիս նվաստ էրևաց
Եվ վազի ուղիս չարի հարձակումից:

Որին իմ երևակայությունն իրական գծեր էր հաղորդում...

Մակայն, երեսակայությունս. պատի ետևում
հուսվարի սյուտկերներն էր պատկերում
Էդ ժխի գույնն րնդումում էր Ահրիմանի կերպարանքը...»⁷:

Ժողովածուի միակ բանաստեղծությունը. որտեղ լույսի և
սյուժետության լեռներուն կան. «Արշալույսն» և (Սևփիղե)՝. որն
սկսվում է լույսով և ավարտվում լույսի մեջ:

Սևփիղեի բանաստեղծական արկյունը ժողովածուն լույս տեսավ
1953թ. «Էրազմների կյանքը» (Ջենդեգիյե խաբիա) վերնագրով:
Դրաբնադատ Հոջաթ Էմալին գրում է. «Էրազմների կյանքը»
ժողովածուն ունի «Գույնի մահի» մույն ցավագին. թախծալից
մթնոլորտը. սակայն. ի տարբերություն «Գույնի մահի», այստեղ կյանքը
փոխարինում է մահին. խավարի էլեմենտները դուրս են մղված լույսի.
արևի և փարոսի միջոցով»⁸: «Էրազմների կյանքում» թվում է. թե պոետը
կտրել է իր կապերն այս նյութական աշխարհից: Նրա միակ
մտահոգությունն է իմանալ շրջապատող աշխարհի մասին. ինչպես մահ
իր ներաշխարհի մասին: Նա մարդուն պատկերում է այնպես, կարծես
մա ապրելիս չլինի այս նյութական աշխարհում:

Սոհրաբի սերը Հեռավոր Արևելքի փիլիսոփայական դպրոցների և
արվեստի նկատմամբ մեծ էր: Այդ սերը մա գուգակցում էր մրանց
փիլիսոփայությունն ու կրոնական ուսմունքները հետաքրքրությամբ
ուսումնասիրելու հետ: Նրա պոեզիայի վրա հսկայական ազդեցություն
են թողել ճամփորությունները դեպի Արևելք և Արևմուտք: Այն. որ
երբեմն Սեփեհրին գրում է հայկու* ձևով. մրա Ճապոնիա
ճամփորության հետևանքն է. որը մա կատարեց փայտի վրա
ճապոնական ոճով փորագրություն սովորելու նպատակով:

Սեփեհրին իր բանաստեղծություններում օգտագործել է
խորհրդանշներ. որոնք երկակիություն և բարդություն են հաղորդել
դրանց: Սոհրաբի բանաստեղծությունների խորհրդանշները ծագում են
նրա գնոստիկական. փիլիսոփայական և սոցիալական
գաղափարներից. Նա կրել է տարբեր մշակույթների՝ իսլամական
Իրանի. Հին Հնդկաստանի. Չինաստանի և քրիստոնեական երկրների
ազդեցությունը: Սոհրաբի խորհրդանշները Աստծուն՝ Ալլահին
հասնելու իր ջանքերում տարբերվում են նրա ժամանակակից
բանաստեղծների սոցիալ-քաղաքական խորհրդանշներից:

1961-ի նաև հրատարակեց իր երկու ժողովածուները՝ «Ալուխ բեկորներ» (Ավստրալիա) և «Վշտի Լճերը» (Բուլղարիա) վերնագրերով: Այս ժամանակաշրջանում նա գրականագետների կողմից ընդունվում է որպես քսենոստեղծ. ով նոր տեսանկյունից է դիտում է սուրբություն, կյանքը, գոյությունը և ճշմարտությունը: Լճի առիթով Քամիալու Լճերին գրում է. «1961-1980թթ. ընթացքում Սոփիայի կայսրազավ հասնել և օլիմպոսական իր կարողությունների գնիքին. և նրա ստեղծագործությունները. հատկապես, նրա օլիմպոսական մեծագույն հիացնում են իրենց լայն մտախորհվածով»⁹: Սեփեհրու երկակայության սգալի թռիչքները, թերևս սուրբալիզմի արտահայտումը և առարկաների սովորական հարաբերությունների որոնումը. մատչելի բանաստեղծական ոճը միահյուսված ռոմանտիկայի հետ, Սեփեհրու պոեզիայի ակնհայտ առանձնահատկություններից են: Հենց դրանց շնորհիվ է, որ Սեփեհրին արժանացել է Հնդկաստանի 12-րդ դարի միստիկ և ռոմանտիկ բանաստեղծ Բիդել Ազիմ Աբադիի հետ համեմատվելուն¹⁰:

Սեփեհրու «Վշտի Լճերը» համարվում է շրջադարձային կետ նրա պոեզիայում՝ բանաստեղծությունների ձևի և բովանդակության տեսակետից: Ժամանակակից հետազոտող և թարգմանիչ Դևրիդ Ալուրին համարում է. «Ժողովածուի բանաստեղծությունների վերնագրերը կրում են բուդդայական գրականության ազդեցությունը. առեղծվածային են և խորհրդավոր: Բնդհանրապես, այս գիրքն արտահայտում է մի տեսակ կրոնական փորձառություն: Բանաստեղծությունների այս խումբը ծագում է Սեփեհրու ներքին միստիկ փորձառությունից. շարադրված է պոետի հոգեկան վիճակին միանգամայն համահունչ»¹¹:

Սեփեհրու երկար պոեմը՝ «Ջրի ոտնաձայնը» (Սեդսյե փայե աբ) ընդգրկված է նրա «Ութ գիրք» վերնագրված բանաստեղծական ժողովածուի մեջ որպես նրա հինգերորդ հրատարակված գիրք (1976թ.): Բանաստեղծության լեզուն պարզ է և սահուն. առատ պատկերներով, ինչպես նաև խոհերով, որոնք ցույց են տալիս, որ իր կողմից խղճալիական բնությանը հասնելու որոնումները հասել են իրենց ավարտին: «Ջրի ոտնաձայնում» մենք կարող ենք կյանքի ոտնաձայնին և պոետի հստակ մտքերին ունկնդրել. որոնք հոսում են մեղմությամբ, դանդաղորեն և ռիեմոյն ժամանակ գունագեղ են: «Ջրի ոտնաձայնում» Զուրր

խորհրդանշում է հենց իրեն՝ պոետին. և գետը. փաստորեն. սյուտկերում
է աշխարհի արահետը. որով մենք բաղում ենք:

Պոեմը բաժանվում է երեք մասի: Առաջինում պոետն ընդհանրապես
իրեն բացահայտում է որպես մեկը. ով տեսնում է ներկա ժամանակում.
իսկ հետո՝ երկրորդ մասում. նա շատ համառոտ պատմում է իր անցյալի
մասին:

Երրորդ մասում նա մեզ տեղեկացնում է իր խոհերի և
հավատամքների մասին՝ որպես ներկայում նրա վերածննդի արդյունք:
Պոեմում ոչ մի խոսք չկա նրա ապագա կյանքից և ծերությունից. քանի
որ նա դրանք դեռ չի ապրել. «Իրականագետ դուրսդ Ս. Շամիսայի
կարծիքով. «Պոեմը. փաստորեն. սկսվում է երկրորդ մասից: Առաջին
մասը պարզապես սյուետիկ է. իսկ երկրորդ մասը և՛ պոետիկ է. և՛
վիլիստփայական. Եվ. անշուշտ, պոեմի այս մասն է. որով նա դառնում է
գլուխգործոց. քանի որ լեզուն և միտքը տարօրինակ կերպով վսեմ են»¹²:

Սոհրաբը հատուկ քննույ՝ զգացումներ էր տածում բնության և
նրանում բնակվող էակների հանդեպ: Փիրուզ Սայյարը՝ «Սոհրաբ
Սեփեհրու նկարներն ու գծանկարները» գրքի հեղինակն այսպես է
գրում. «Նա (Սեփեհրին-Ս. Մ.) այքերը հառում է արևին՝ ծագելիս.
թռչունին՝ երբ նա հեռվում երգում է, բողբոջին, որը փթթում է, բույսին,
որն աճում է կավե ծաղկամանի մեջ. կյանքին, որը շարունակվում է
հովտում ծառերի մեջ և կարմիր վարդին, որը դիտողին ներքաշում է իր
դյութանքի մեջ»¹³:

Սեփեհրու բանաստեղծությունների թարգմանիչ Քարին Էմամին
այսպես է բնորոշում նրա բանաստեղծությունները. «Նա (Սեփեհրին-Ս.
Մ.) ներբողում է կյանքը և Աստծո բյուրավոր արարածներին, ամեն ինչ՝
շարժվող և անշարժ. որին նա հանդիպում է արեգակի տակ: Նա
հաղորդակցվում է բնության հետ և ցանկանում, որ մենք բոլորս սիրենք
այն և հարգենք դրա օրենքները... Սեփեհրին հավատում էր, որ
բնությունը պարզապես չի պատկանում մարդկությանը: Նա ցանկանում
էր, որ այն անաղարտ մնա. որպեսզի ամեն մարդ կարողանա դրանից
մեծապես բավականություն ստանալ»¹⁴:

«Ջրի ոտնաձայնում» Սոհրաբը խոստովանում է.

«Լես մուսուլման եմ...»¹⁵:

Բայց բացատրում է իր իսլամի յուրօրինակությունը.

Իմ Բիբլան¹⁶ ծաղիկն է.

Իմ աղոթատեղին աղբյուրն է. իսկ մոխրո՜ր լույսը.
 Տափաստանն իմ աղոթագիրքն է..
 Եւ լվացվում եմ պատուհանին րնկած ցուքերով.
 Եւ նա՜մազ եմ կարդում այն ժամին.
 Իբր կեչո՜ւ անտառի վերեւում քա՜նն է աղոթքի կանչում.
 Իմ Բա՛ւրբուն ջրի մոտ է.
 Իմ Բա՛ւրբան ակացիայի շուքի տակ է...»¹⁸

Սեփեհրին արտահայտում է իր փիլիսոփայությունը և նոր աշխարհայացքը կյանքի մասին: Չկա ոչ մի թշնամություն այս կյանքում. ամեն ինչ հրաշալի է և ոչինչ երբեք չի կարող նշավազվել. քանի որ ամեն ինչում առեղծված կա. որն ակնկալում է բացահայտման: Համաձայն Սեփեհրու. կյանքը պարզ ու բնական դեպքերի մի հավաքածու է և մենք պետք է նայենք դրանց պարզորեն, առանց որևէ կանխակալ կարծիքի: Նա համարում է. որ մենք պետք է մաքրենք մեր աչքերը և ամեն ինչին այլ կերպ նայենք. որպեսզի ի վիճակի լինենք հայտնաբերել. որ ամեն ինչ իր ճիշտ տեղում է և ոչինչ երբեք չի կարող համարվել վատ:

«Եվ չասե՛նք, թե գիշերը վատ է
 Եվ չասե՛նք, թե կայծոռիկն անտեղյակ է այգու տեսակետից...
 Եվ իմանա՛նք, որ եթե չլինեին որդեր,
 Կյանքում ինչ-որ բան կպակասեր...
 Եվ եթե չլինեի մահ,
 Մեր ծեռքերը կորոնեին ինչ-որ մի բան»¹⁹:

1966թ. լույս տեսավ Սեփեհրու «Ճանապարհադր» ժողովածուն: Քննադատների կարծիքով այս ստեղծագործության բանաստեղծական և մշակութային արժեքն ավելի մեծ է, քան «Ջրի ոտնաձայններ»: «Նրանց համար, ովքեր անժանոք են Սեփեհրու փիլիսոփայությանը. ովքեր սովոր են կարդալ-անցնել բանաստեղծություններն առանց դրանց մասին խորհրդածելու, «Ճանապարհադր» բացառություն է. քանի որ մարդ չի կարող գտնել այն պարզ ուրվագիծը. որ կա Սեփեհրու մյուս պոեմներում»²⁰:

«Ճանապարհադրում» Սեփեհրին մի իրական ճանապարհայրի մեան. կատարում է իր ճամփայությունը. ճամփորդություն՝ ժամանակի և տեղի դատարկության մեջ. արտել պատմվում է մարդու

պատմությունը: Ճանապարհորդը մի կողմից թվում է հիացած, որ հայտնաբերել է կյանքի առեղծվածները և հասել է ըմբռնմանը, և մյուս կողմից, նա վշտացած է՝ տեսնելով իր փառությունն Արսուրչի վեհության և ազնվաբարության առջև: Այս բոլորը նրանից է. թե նա ինչպիսի սիրով և ռզնորությամբ է դիտում տիեզերքը:

«Ճանապարհորդը» խորհրդանշական ստեղծագործություն է: Այն խորհրդանշում է ճամփորդին, որը չի մնում մեկ տեղում և մեկ իջևանում, այլ թարմ ջրի նման անցնում է կյանքի գետի միջով:

MARTA SIMONYAN

(YSU)

THE POETRY OF SOHRAB SEPEHRI

Sohrab Sepehri is one of those extraordinary artists who achieved great fame among his contemporary poets and authors during his lifetime and soon won acclaim as a poet having his own special style. There is no enmity in this life, everything is fine and nothing should be ever ridiculed since there is an enigma in everything waiting to be uncovered. Sepehri has used symbols in his poems and thus has given it ambiguity and complexness. Symbols of Sohrab Poems are originated in his gnostic, philosophical and social beliefs and ideas. He has been affected by different cultures: Islamic Iran, ancient India, China and Christian lands. Sohrab is a gnostic poet and in his efforts to reach God -Allah, his symbols are different from the socio-political symbols of his contemporary poets.

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Սեփեհրու պոեզիայի մասին մի հարցազրույցի ժամանակ իրանցի բանաստեղծ Ահմադ Շամլուն այսպես արտահայտվեց. «Ամենը մարդը մոտեցրելով մեռնում է, իսկ Սեփեհրին կանգնած է ծառի մոտ և ասում է. «Ջուրը մի՛ պղտորեք»: Նրա բանաստեղծություններն արտահայտում են գեղեցկություն, բայց... միայն գեղեցկությունը բավական չէ ինձ համար...»: Այդ մասին տե՛ս www.sohrabsepehri.com/main.asp: Սոհրաբի Սեփեհրի լազ դիդեգուսեն դիգարան, Մոսահեբի բա Ահմադ Շամլու:
2. Նույն տեղում, Դոկտոր Ռեզա Բարահենի վա Սոհրաբ,
3. Այդ մասին մանրամասն տե՛ս Բայբուրդյան Վ., Իրանի պատմություն, Եր., 2007. էջ 655-667:
4. Кляшторная В. Б., Современная персидская поэзия. Очерки, М., 1962, с. 16-17.

5. Սեփեհրի Ս., Մարգե Բանգ, Դիվար, www.sohrabsenchri.com/main.asp.
6. Նույն տեղում, Սեփիդն:
7. www.irib.ir/worldservice/englishradio/Culture.poetry2.Htm
8. Հայկուն ճապոնական կարճ բանաստեղծության մի տեսակ է. որտեղ բնութայինն է նկարագրվում, սակայն դրս տակ գաղտնի իմաստ է բացնված. որը սլոստմում է մարդու և բնության միջև եղած կապի մասին:
9. www.irib.ir/worldservice/englishradio/Culture.poetry2.Htm
10. Մոհամմադ Ջա'ֆար Յահուդի. Չոուն սաբույն բեշնե, Թարիիս ադսրիյաբե մո'ասսերե ֆարսի, Թեհրան, 1995, ս. 136:
11. www.irib.ir/worldservice/englishradio/Culture.poetry2.Htm
12. Շամսա Սիրուս., Նեգահի բե Սոհրաբե Սեփեհրի, Թեհրան, 1997, ս. 21:
13. www.irib.ir/worldservice/englishradio/Culture.poetry2.Htm
14. www.wikipedia.org/wiki/Sohrab-Sepehri-82k
15. Սեփեհրի Ս., Ջրի ոտնաձայնը, www.sohrabsenchri.com/main.asp:
16. Քիրլան դա դեպի Քա'աբայի ուղղությունն է: Մուսուլմանական կրոնական պրակտիկայում հավատացյալները աղոթքի ժամանակ պետք է իրենց դեմքն ուղղեն դեպի այդ կողմը: Մզկիթում Քիրլան որոշելու համար կատարվում է հատուկ նշան միևրաբ:
17. Սոհրը ոչ մեծ խտացրած կավի տախտակ է՝ վերցված Քերբելայի հողից, որը համարվում է շիաների սուրբ քաղաքը մերկայիս Իրաքում: Նամազի ժամանակ շիաները մոհրը դնում են իրենց առջև գորգի վրա և, ծնկի իջած, երկրպագության ժամանակ իրենց ճակատներով դիպչում են դրան:
18. Սեփեհրի Ս., Ջրի ոտնաձայնը, www.sohrabsenchri.com/main.asp
19. Նույն տեղում:
20. Շամսա Սիրուս., Նեգահի բե Սոհրաբե Սեփեհրի, ս. 30: